

Dołęga, Józef M.

Filozofia nauki Rudjera Józefa Boškoviča

Studia Teologiczne 9, 368-370

1991

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

stemów filozoficznych. Bowiern problematyka teoriopoznawcza i epistemologiczna dominuje we współczesnym myśleniu filozoficznym. Czasopismo to, z jednej strony odpowiada współczesnym zainteresowaniom w różnych szkołach filozoficznych, a z drugiej strony jest świadectwem pracy środowiska polskiego skupionego wokół Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. Redaktorowi i współtwórcóm należy życzyć wydania następnych tomów również interesujących, jak tom pierwszy tego czasopisma.

KS. JÓZEF M. DOŁĘGA

FILOZOFIA NAUKI RUDJERA JÓZEFA BOŠKOVIĆA

Instytut Filozofii i Teologii Chorwackiej Prowincji Towarzystwa Jezusowego w Zagrzebiu zorganizował sympozjum na temat: Filozofia nauki R. J. Boškovića w dniach 11-12 X 1986 r., z okazji 200-tnej rocznicy śmierci Boškovića (1711-1787). Sprawozdanie z tego sympozjum ukazało się pod tytułem: *The Philosophy of Science of Ruder Bošković's — Proceeding or the Symposium of the Institute of Philosophy and Theology, S. J., Philosophy Series Book 2, Zagreb 1987, s. 252.* Publikacja ta zawiera, poza tekstami referatów wygłoszonych na sympozjum, *Słowo wstępne* Valentina Pozića — Dyrektora Instytutu Filozofii i Teologii S. J. w Zagrzebiu (9-13), w którym przedstawił on w sposób syntetyczny życie i twórczość Boškovića (Czytelnika bardziej zainteresowanego odsyłam do sprawozdania z podobnego sympozjum, które odbyło się w ATK 17 II 1987 r., zob.: *Studia Philosophiae Christianae*, 24 (1988) nr 1, s. 7-46); list gratulacyjny Gillesa Pellanda S. J. — Rektora Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie (14-15); informacje o prelegentach biorących udział w sympozjum (17-18); indeks nazwisk (237-240); indeks rzeczowy (241-252).

R. J. Bošković urodził się 18 V 1711 r. w Raguzie, obecnie Dubrownik. Uczył się w kolegium jezuickim w Raguzie, następnie w kolegium jezuickim w Rzymie. Napisał ponad 75 dzieł na różne tematy. Uwieńczeniem jego pracy naukowej jest dzieło pt. *Theoria philosophiae naturalis redacta ad unicam legem virium in natura existentium, Venetiis 1763.* Zmarł w Mediolanie 18 II 1787. r.

Stipe Kutleška, doktor filozofii i profesor filozofii Katolickiego Kolegium Teologicznego w Zagrzebiu, wygłosił odczyt pod tytułem: *Common Paths of Philosophy and Science* (19-27). W tych wspólnych drogach filozofii i nauki autor omawia filozofię nauki w pracach Boškovića, historyczny rozwój filozofii nauki od F. Bacona do R. Carnapa ze wspomnieniem szkoły lwowsko-warszawskiej. Filozofia nauki jest tutaj ujęta jako ogólna teoria nauki, w której analizowane są problemy i zagadnienia dotyczące samej nauki oraz zastosowań logiki matematycznej do analizy języka naukowego z uwzględnieniem problemów naukowych w perspektywie interdyscyplinarnych badań.

Peter Henrici, T. J. doktor filozofii i profesor filozofii Wydziału Filozofii Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, wygłosił referat pod tytułem: *The Theory of Knowledge of Ruder Bošković in His Time* (29-49). Profesor Uniwersytetu Gregoriańskiego w swoim wykładzie przedstawił teorię poznania Boškovića, w której poruszył następujące zagadnienia: krytykę empiryzmu dokonaną przez Boškovića, zagad-

nienie koncepcji świadomości refleksyjnej, problem eksperymentów myślowych i formułowania teorii, zagadnienie relacji poznania do rzeczywistości, zagadnienie realności przestrzeni i czasu. Cała treść artykułu jest osadzona w kontekście wydarzeń naukowych XVIII w.

Vojekoslav Bajsić, ksiądz doktor filozofii i profesor filozofii Katolickiego Kolegium Teologicznego w Zagrzebiu, wygłosił odczyt pod tytułem: *The Concept and Significance of Bošković's Principale Induction* (51-63). Autor w krótkiej wypowiedzi zaprezentował koncepcje znaczenia zasady indukcji w ujęciu Boškovića oraz podkreślił tendencję w badaniach naukowych do uogólnień.

Ivica Martinović jest bakalauriusem matematyki i magistrem historii matematyki oraz profesorem filozofii Wydziału Filozofii Instytutu Filozofii Teologii T. J. w Zagrzebiu. Artykuł pod tytułem: *The Fundamental Deductive Chain of Bošković's Natural Philosophy* (65-100) zawiera analizę następujących zagadnień: po wprowadzeniu w temat rozumienia dedukcji w ujęciu Boškovića, znajduje się analiza zasady dedukcyjnej jako pewnej kontynuacji analogii i prostego ujęcia przyrody oraz przedstawienie ciągłości krzywizny sił, złożoności cząstek, struktury wszechświata, struktury materii oraz genezy i znaczenia dedukcji w filozoficznej koncepcji Boškovića.

Ivo Šlaus, doktor fizyki i profesor fizyki w Instytucie Fizyki Atomowej im. R. Boškovića w Zagrzebiu i w Uniwersytecie w Zagrzebiu oraz członek Jugosłowiańskiej Akademii Sztuki i Nauki, członek międzynarodowych organizacji naukowych — wygłosił odczyt na temat: *Forces in Modern Physics and in Bošković's „Theoria”* (101-114). Autor przedstawia analizy sił występujących w przyrodzie, zwłaszcza w podstawowych oddziaływaniach: grawitacji, oddziaływaniu silnym, elektromagnetycznym, słabym i porównuje je z analizą zawartą w teorii Boškovića.

Dubravko Tadić, doktor fizyki i profesor fizyki Wydziału Nauk Przyrodniczych i Matematycznych Uniwersytetu w Zagrzebiu oraz członek Jugosłowiańskiej Akademii Sztuki i Nauki — zaprezentował odczyt pod tytułem: *Bošković's Theories on the Structure of Matter* (115-130), w którym przedstawił współczesne poglądy na temat struktury materii i na ich tle ukazał teorię struktury materii w ujęciu Boškovića.

Žarko Dadić, doktor matematyki i konsultant naukowy Wydziału Historii Nauk Jugosłowiańskiej Akademii Sztuki i Nauki oraz profesor Uniwersytetów w Splicie i Zagrzebiu — przedstawił odczyt pod tytułem: *Bošković's and the Question of the Earth's Motion* (131-137), w którym zawarł analizy dotyczące szczegółowego zagadnienia ruchu Ziemi oraz zaprezentował ujęcie tego zagadnienia przez Boškovića i stosunek jego do poglądów geocentryzmu.

August Ziggelaar, T. J. doktor fizyki i profesor fizyki Królewskiej Duńskiej Szkoły Studiów Edukacyjnych w Kopenhadze — wygłosił referat pod tytułem: *Ruder Bošković's Experimental Approach to Optical Questions* (139-162). Autor zaprezentował historię pracy Boškovića nad vitrometrem i mikrometrem klinowym oraz wykorzystanie ich w eksperymentach optycznych.

Ivan — Pal Sztrilich, T. J. doktor filozofii ze stopniem inżyniera w elektronice i profesor Wydziału Filozofii Instytutu Filozofii i Teologii T. J. w Zagrzebiu — wygłosił referat na temat: *Bošković's Arguments Against Leibniz's Principale of Sufficient Reason* (163-178). Autor w obszernej wypowiedzi zaprezentował Leibnizowską zasadę racji dostatecz-

nej i obiekcje Boškovića przeciwko tej zasadzie. Bošković przyjmuje zasadę racji dostatecznej wtedy, gdy można ją sprowadzić do zasady przyczynowości.

Franjo Zenko, doktor filozofii i naukowy konsultor Wydziału Historii Filozofii w Centrum Historii Nauki Uniwersytetu w Zagrzebiu, zaprezentował rezultaty swoich badań na temat: *A Fundamentally Philosophical Horison of Bošković's „Theory“?* (179-198). Artykuł zawiera założenia filozoficzne horyzontu Boškovića tkwiącego w jego teorii, który dotyczył nie tylko obiektów fizycznych, ale również dotyczył przedmiotów żywnionych, człowieka i Boga.

Miljenko Belić, T. J. doktor teologii i profesor filozofii Wydziału Filozofii Instytutu Filozofii i Teologii T. J. w Zagrzebiu, wygłosił odczyt na temat: *Bošković's Theory of Finality — a Valuable Contribution to Metaphysics* (199-235). W odczycie tym przedstawił on Boškovića teorię celowości, w której podkreślił podstawowe elementy celowości w ujęciu metafizycznym oraz jakie jest odniesienie współczesnych ujęć celowości w relacji do teorii Boškovića i do ujęć metafizycznych.

Bogaty materiał zaprezentowany na sympozjum pozwolił wydobyć zagadnienia epistemologiczne i metodologiczne zawarte w pracach Boškovića. Na podstawie zaprezentowanych prac można stwierdzić, że ujęcia przestrzeni, czasu, ruchu, bezwładności i prawa o siłach według chorwackiego uczonego wyprzedziły niektóre idee teorii względności A. Einsteina oraz wskazały na możliwość zbudowania geometrii nieeuklidesowej. W filozoficznym systemie Boškovića została rozwinięta atomistyczna teoria materii z uwzględnieniem dynamicznej struktury materii. Lektura tej pozycji jest dobrą szkołą w problematyce metateoretycznej nie tylko w aspekcie historycznym, ale i współczesnym.